

9. Баранова Е.В., Зайкин М.И. Как увлечь школьников исследовательской деятельностью // *Математика в школе*. - 2004, -№2. - С.7.10.
10. Лебедева О.В. Оценка эффективности учебно-исследовательской деятельности // *Вестник Нижегородского государственного университета им. Н.И. Лобачевского*. Серия: Социальные науки, 2014, №3(35), - с. 190-196.

References:

1. Taubaeva SH. *Issledovatel'skaya kul'tura uchitelya: metodologiya, teoriya i praktika formirovaniya*. – Almaty: Alem, -2000. s. 381s.
2. Pishchulova A. S., Rumbeshta E. A. *Formirovanie informacionnoj, kommunikativnoj issledovatel'skoj kompetencij v processe obucheniya shkol'nikov issledovatel'skoj deyatel'nosti* // *Vestn. Tom. gos. ped. un-ta*. - 2009. № 7. -s. 15-18.
3. Mohammad Tohir , Maswar Maswar, Moh. Atikurrahman, Saiful Saiful, Diyah Ayu Rizki Pradita. *Prospective Teachers' Expectations of Students' Mathematical Thinking Processes in Solving Problems* // *European Journal of Educational Research*. October 2020, Volume 9 Issue 4, p. 1735-1748.
4. Taukebaeva R.B. *Metod proektov kak sposob organizacii i aktivizacii samostoyatel'noj raboty obuchayushchihsya* // *YAsaii universitetiniң habarshysy*. -2023. №1(127). -с. 225-236.
5. Sgibnev A.I. *Issledovatel'skie zadachi dlya nachinayushchih*. 2-e izd., ispr. i dop. -M.: MCNMO, 2015. -s. 136.
6. Skopenkov A.B. *Razmyshleniya ob issledovatel'skih zadachah dlya shkol'nikov* // *Matematicheskoe prosveshchenie*. -2008. №12. -s. 23-32.
7. Pankratova L.V. *O formirovanii issledovatel'skoj kompetentnosti shkol'nikov v usloviyah sovremennogo matematicheskogo obrazovaniya* // *Vestnik Vyatskogo gosudarstvennogo universiteta* - 2011. -№4-3. -S. 84-90.
8. Vorob'ev V.V. *Poiskovo-issledovatel'skie zadachi po algebre i geometrii kak sredstvo razvitiya tvorcheskogo myshleniya uchashchihsya matematicheskikh klassov: Avtoref. Dis...kand. ped.nauk (13.00.02)*. -Omsk, 2005. - 255s.
9. Baranova E.V., Zajkin M.I. *Kak uvlech' shkol'nikov issledovatel'skoj deyatel'nost'yu* // *Математика в школе*. - 2004, -№2. - С.7.10.
10. Lebedeva O.V. *Ocenka effektivnosti uchebno-issledovatel'skoj deyatel'nosti* // *Vestnik Nizhegorodskogo gosuniversiteta im. N.I. Lobachevskogo*. Seriya: Social'nye nauki, 2014, №3(35), -s. 190-196.

FTAMP 14.25.09

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.81.1.030>

П.А. Қазбай,^{1*} Н.Б. Сағындық¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы, Қазақстан

ҚАЗАҚТЫҢ ЭПОСТЫҚ ЖЫРЫ «ҚОБЫЛАНДЫ БАТЫРДЫ» ОРТА МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Мақалада қазақтың эпостық жырын оқытуда оқу үдерісінде қолданылатын инновациялық технологияларды пайдалану әдісі қарастырылды. Оқытудағы заманауи технологиялардың қызметі және практикалық маңызын аша келіп, орта мектепте батырлар жырын оқытуда қолданылатын инновациялық технологияларға назар аударылды. Зерттеу материалы негізінде қазақтың эпостық жырлары негізгі нысан етіп алынды. Бұл тақырыптың өзектілігі оқушылардың Отанын сүю, ел намысын қорғау құндылықтарын алға тарта отырып, ерлікті дәріптеу, халқына деген сүйіспеншілігін арттыру, қызығушылығын ояту, эпостық шығармалар туралы теориялық білімдерін тереңдету және талдауда практикалық дағдыларын қалыптастыру қажеттілігімен айқындалады.

Өртүрлі жанрдағы фольклорлық және әдеби шығармаларды қамтитын мектептегі әдебиет сабағында ұсынылатын бағдарламалар оқушының бойында әдебиет пен мәдениет әлеміне жол

ашатын дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Алайда әдеби шығармалардың айырмашылығын, бірегейлігін сөзбен жеткізе отырып, олармен жұмыс жасау барысында мұғалімдер олардың ұлттық мәдениеттің бір бөлігі ретіндегі өнер туындылары екенін елемейді. Сабақта фольклорлық шығармаларды талдау барысында оларды қабылдаудың ерекшеліктерін жете ұғындырмағандықтан, нәтижесінде көркемдік мәні екінші орынға шығады, ал әдебиет тек идеологиялық әсер ету құралына айналады.

Түйін сөздер: инновациялық технологиялар, заманауи цифрлық технология, модульді оқыту, әдістемелік нұсқау, құндылықтарға баулу, ресурстар.

Казбай П.А.,^{1} Сағындық Н.Б.¹*

*¹Казхский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Казахстан*

ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ КАЗАХСКОГО ЭПОСА-СКАЗАНИЯ «КОБЫЛАНДЫ БАТЫР»

Аннотация

В статье рассматривается метод использования инновационных технологий, применяемых в учебном процессе при обучении казахским эпическим песням. Раскрывает практическое значение и деятельность современных технологий в обучении. В средней школе основное внимание уделялось инновационным технологиям, используемым при обучении пению героев. На основе материала исследования основными объектами стали казахские эпические поэмы. Актуальность данной темы обуславливается необходимостью формирования у учащихся практических навыков анализа и углубления теоретических знаний об эпических произведениях, привития любви и интереса к народу, популяризации героизма, защиты чести страны, защиты отечества.

Программы, представленные на школьном уроке литературы, включающие фольклор и литературные произведения различных жанров, позволяют учащимся развивать навыки, открывающие путь в мир литературы и культуры. Однако, выражая своеобразие и своеобразие литературных произведений, работая с ними, педагоги игнорируют тот факт, что они являются произведениями искусства как частью национальной культуры. При анализе фольклорных произведений на уроке недостаточно осознаются особенности их рецепции, в результате художественная ценность отходит на второй план, а литература становится лишь инструментом идеологического воздействия.

Ключевые слова: инновационные технологии, современные цифровые технологии, модульное обучение, методические указания, привитие ценностей, ресурсы.

Sagyndyk N.,^{1} Kazbay.P.¹*

*¹Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan*

TECHNOLOGIES OF TEACHING AT THE SECONDARY SCHOOL OF THE KAZAKH EPIC-LEGEND "KOBYLANDY BATYR"

Abstract

The article discusses the method of using innovative technologies used in the educational process when teaching Kazakh epic songs. Reveals the practical significance and activity of modern technologies in teaching. In high school, the focus was on innovative technologies used in teaching singing heroes. Based on the research material, Kazakh epic poems became the main objects. The relevance of this topic is determined by the need for students to develop practical skills in analyzing and deepening theoretical knowledge about epic works, instilling love and interest in the people, popularizing heroism, protecting the honor of the country, protecting the Fatherland.

The programs presented in the school literature lesson, including folklore and literary works of various genres, allow students to develop skills that open the way to the world of literature and culture. However, while expressing the originality and originality of literary works, working with them, teachers ignore the fact

that they are works of art as part of the national culture. When analyzing folklore works in the classroom, the peculiarities of their reception are not sufficiently realized, as a result, artistic value fades into the background, and literature becomes only a tool of ideological influence.

Keywords: innovative technologies, modern digital technologies, modular training, guidelines, instilling values, resources.

Негізгі ережелер. Еліміздің ертеңі жас буындардың бойында қабілет пен талантты дер кезінде танып, аша білу керек десек, бүгінгі ғаламдану процесінде ұлттық болмыс пен ұлттық сипатты сақтауда сыни тұрғыдан ойлау оқушыны тақырыпқа байланысты ояту, ой шақыру, ойын тұжырымдауға жетелейді.

Оқушының шығармашылық тілін дамыта отырып, сабақта сұрақ қоя білуге, өз ойын айтуға, идея, пікір, тұжырым жасау, керекті ақпаратты бірден тауып беру үшін мақсат қоя білуге мүмкіндік туғызады.

Кіріспе. Фольклорлық шығармалар сюжеттік, тақырыптық тұрғыдан бірыңғай емес, олардың бірінде аңшы-мергеннің іс-әрекеті мен ерлігі бейнеленсе, енді бірінде қалыңдық іздеу, түсіне енген сұлу қызды іздеу баяндалады, яғни дара адам болмысындағы жеке қызығушылық тілектері және қуғын көргендер мен жазықсыз жәбірленгендерді, әлсіздерді қорғау немесе өз отбасының тыныштығын қорғау жолында іс қылған батыр мадақталады. Көне қазақ лексикасын, терминологиясын оның алдыңғы және кейінгі орта ғасырлардағы дамуын қадағаламай түсіну және түсіндіру мүмкін емес. Алдымызда тұрған жай ғана астарында жасырынған ұғымдар мен бейнелердің дамуы туралы түсінік бермейтін сөздердің тізімі емес. Сондықтан тілдің, сөздің тарихы халықтың тарихы мен мәдениетінің дамуы аясында қарастырылуы керек.

Сонымен қатар кейбір аралас мәселелерді, мысалы, фольклорлық шығармаларды қабылдау, әдеби білім беру процесінде ойлауды (бейнелі және логикалық) дамыту мәселелерін психологиялық-педагогикалық көзқарас тұрғысынан айқындау қажет, қабылдау процесінің өзі бірқатар қайшылықтарды жеңу процесіне айналмақ, олардың негізгісі – шығарманың эстетикалық байлығы мен қабылдаудың жас шектеулері арасындағы қайшылық. Бұл қайшылықтарды оқырманды мәдени контексте тұлға ретінде қалыптастыратын білім мен дағдыларды жинақтау және игеру барысында ғана еңсеруге болады. Қазіргі кезде әдебиет пәнінің мұғалімдеріне қойылатын талаптар да күрделі болып отыр. Қазақстан Республикасының білім беру мен дамытуға арналған 2020-2025 жылдардағы Мемлекеттік бағдарламасында білім беру үдерісін цифрландыру мен оқушының рухани-адамгершілік даму міндеттерін басым көрсеткен [1].

Ұлтымыздың салт дәстүрлері мен мәдениетін заманауи цифрлық технология арқылы дамытып, сақтау әрқашан маңызды. Сондықтан да қазіргі сабақта мұғалім мен оқушының бірлескен әрекетінен нәтиже күтілуде. Мұғалім алдымен оқушыны сабаққа дайындау, өткен сабақты сұрау, жаңа сабақты түсіндіру, бекіту, үй тапсырмасын беру сияқты мақсаттарды көздейді. Сөйтіп сабақ құрылымы оқытудың мақсат-міндеттеріне, оқу материалдарының мазмұнына қарай қолданылатын әдіс-тәсілдеріне байланысты әртүрлі болып келеді.

Әдіскер-ғалым Т.Жұмажанова: «Жаңа технологияны жүзеге асыруда мұғалімнің белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, шәкірттерімен қарым-қатынасы басты орын алады. Педагогикалық технология оқу-танымдық қызметінің құрылымы мен мазмұнынан көрінеді, осыған сәйкес ол дәстүрлі әдістемеден ерекшеленеді. Оқытудың дәстүрлі әдістерін оқытудың жаңа технологиясына бағыттау қажеттілігі туындауда» [2, 64] деп көрсеткен.

Осы пікірге сүйенсек, сабақ беру жәй ғана шеберлік емес, жаңадан жаңа технологияны тауып, жаңаша ойлау оқушының ойлау дағдыларын жетілдіру болып табылады.

Осы зерттеудің мақсаты эпостық жырларды танытуда қазіргі заманғы цифрлық ресурстардың рөлі мен мүмкіндіктерін көрсету, сондай-ақ әлемдік әдістемеде қолданылатын модульдік жүйенің маңыздылығын ашу.

Білім беру саласында жаңа технологияны пайдалана отырып, батырлар жырын таныту, эпостық жырларда Отанына, еліне, халқына деген сүйіспеншілікті, жас ұрпақты патриот етіп тәрбиелеуде цифрлық әлеуетті пайдалану жұмыстың өзекті проблемалары болып табылады.

Оқыту нәтижелері алға қойған мақсат-міндеттерді толық іске асыруымен тікелей байланысты.

Материалдар мен әдістер. Оқытудың жаңа технологиясын жүзеге асыруда Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып, зерттеу материалдарын негізге алдық.

Жұмыс барысында әлемдік сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы мен Ж.Плаже, Л.С. Выготский теориялары да басшылыққа алынды.

Бұл жобаның мақсаты – оқушыны кез-келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, өзіндік пікір, ғылыми тұжырым жасауға үйрету. Қазақстанда «Сорос-Қазақстан» қоры арқылы келген бұл технология бүгінде өз нәтижесін беріп отыр.

Оқытудағы сыни ойлау түсінігін дидактикада «білімде меңгеру» және осы алған білімді «талдай алу» деп түсіндіреді. Ал Американдық профессор Дэвид Клаустер: «Біріншіден, сыни тұрғыдан ойлау өзіндік және жеке ойлау болып табылады. Біз үшін басқа біреу ойлай алмайды, бастарымен жұмыс істеп, ең қиын деген мәселені шеше алулары үшін оқушыларға жеткілікті түрде бостандық берілуі керек» [3, 25] деп ой түйеді. Ғалымның осы пікірі оқу әрекеттерінің кез-келген түрінде қолданылады.

Осы ғылыми ізденісте қазақтың эпостық жырларын көпшілікке таныту цифрлық ресурстарды пайдалану мәселесін талдау үшін әлемдік халықаралық тәжірибелерге сүйендік. Талдау мен синтез әдісі және модельдеу әдістеріне арналған ғылыми әдебиеттерді пайдаландық.

Шетелдік және отандық ғалымдардың озық тәжірибелерін басшылыққа ала отырып, бүгінгі талапқа сай оқытудың мотивациялық сипатын арттыру, білім мазмұнын оқыту әдістері мен тәсілдерін назарға алдық.

Хронологиялық негізде және концентрлік принцип бойынша ұсынылған бағдарламаны құра отырып (әр жолы ауыз әдебиеті шығармаларынан, өткен жылдардағы әдебиеттен біздің заманымызға дейін), 6-7-сыныптағы оқулық авторлары қазақ фольклорының эпикалық жанрларына жүгінеді және эпостардан көбінесе батырлар жырын жиі ұсынады. Бұл тұрғыда эпостық жырлар мына мақсаттарды ашып көрсету төңірегінде өрбиді: Эпос – халық шығармашылығының бір түрі ретінде. Эпостардың құрылысы мен тілі. Эпикалық өлең, гипербола. Эпос кейіпкерінің туған жерін қорғау туралы арманын жүзеге асыруы. Отанға жанқиярлық қызмет, Алпамыс, Қобыланды, Қамбар, т.б. батырлардың әділдігі мен жанқиярлығы.

Орта мектептегі әдебиет пәнін оқыту бағдарламасын құру шығармашылық тұрғысында әдеби білім беру тұжырымдамасына негізделген. Ол үшін әр сыныпта қалыптасатын негізгі теориялық және әдеби ұғымдар құрылымына жете көңіл бөлу қажет. Соның ішінде сынып жоғарылаған сайын фольклорлық шығармаларды түрлендіріп, түрлі курстық тақырыптарға бөліп, сол төңіректе тереңдетуге болады. Айталық:

5-сыныпта – «Фольклор және әдебиет»;

6-сыныпта – «Миф-фольклор-әдебиет»;

7-сыныпта – «Батыр-образ-мінездеме» және т. б.

Әдебиет сабағында «Миф-фольклор-әдебиет» тақырыбын тереңдете оқытудың маңызы зор. Оқушыларға зерттеу үшін халық ертегілерінің бірнеше түрі ұсынылады. Сондай-ақ фольклорлық эпосты зерттеудің келесі аспектілеріне тоқталу қажет: «Фольклор туралы алғашқы түсінік. Фольклорлық шығармадағы фантастика. Фольклордың негізгі жанрлары. Қазақ фольклорындағы мінсіз бейне».

Батырлық эпостың түпкілікті мұраты – елдің бүтіндігін, ынтымағы мен тәуелсіздігін қорғайтын, халықты азаттыққа, бақытқа жеткізетін ержүрек ерлердің бейнесін сомдау, олардың өнегесін мадақ ету. Осы мақсатқа сәйкес жырдың да көздейтіні ақылына қайраты сай, ешбір жаудан жеңілмейтін, барлық қиындық пен кедергіден аттап өтіп, мұратына жететін мінсіз батырдың ел арманына сай келетін асқақ істерін дәріптеу болмақ. Жалпы, эпостық жырларда тарихи аңыздың элементтері де қатарласа жүреді. Батырлық эпос жырларының өзіне тән белгілері айқын аңғарылып тұрады: болашақ батырдың ғажайып жолмен дүниеге келуі, тез жетілуі, ерлігімен ерте көзге түсуі, жүйрік ат таңдап мінуі, қалыңдық іздеуі, жауды жеңуі, елін мұратқа жеткізуі, т.б. «Науванлар ve bitkiler, özellikle Türk boyları için, farklı derecelerde anlam ifade etmekte ve günlük hayatlarında da çok önemli rol oynamaktadır» [4, 97].

Батырлардың қайратын да, парасатын да асқақтата жырлау, жалпы жұртқа үлгі етіп ұсыну, оларды елдің қамын ойлайтын қамқор жандар етіп суреттеу эпосқа тән қалыптасқан желі болып саналады.

Оқытудың жаңа технологиясын жоспарлауда шартты қарастырылатын әдістерге мән берілуі тиіс. Ең бастысы дәстүрлі оқытудан айрықша ерекшеліктерін саралап алу керек. Осы орайда мұғалім мына ерекшеліктерге көңіл бөлгені жөн:

- Аз уақыт ішінде оқушының интеллектуалды дамуына бағытталуы;
- Мұғалім мен оқушының белсенділігі сәйкес болуы керек;
- Мұғалім мен оқушының қарым-қатынасында жауапкершілік міндеттеледі. Әдебиет сабағында әртүрлі әдістерді тиімді пайдалану, оқушының білімге деген қызығушылығын арттырады.

Нәтижелер және талқылау. Қазіргі кезде дидактикалық мақсатқа жетудің тиімді жолы дамыта оқыту, проблемалап оқыту, деңгейлеп оқыту, модульдік оқыту технологиясы білім беру үдерісіне енді. Солардың ішінде бір ғана модульдік оқытуға тоқталатын болсақ, ғалым П.Юцявичене былайша сипаттайды: «Оқу ақпараттары мазмұнының белгілі бір бөлігі, дербес оқу пакеті, дербес идеялар тобы, өзгертуге, толықтыруға икемді құрылым, ірі блок, бөлшек, дидактикалық бірлік» [5, 201] деп сипаттайды.

Модульдік оқыту технологиясының тиімділігі туралы отандық ғалымдар: Н.Оралбаева, Т.Жұмажанова, К.Жақсылықова, Р.Жанпейісова, З.Бейсембаева т.б. әдіскер ғалымдар айтып жүр.

Оқыту мақсатының айқын болуын ескереміз. Тақырып бойынша бірнеше бөлікке бөліп аламыз. Мұғалім-кеңесші, бағыт беруші, оқушы-шығармашылықпен жұмыс орындаушы деп жоспар құрамыз.

Модульдік оқыту бойынша мұғалім түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Баяндау, сұрақ-жауап, әңгіме, қорытынды, талдау, мәтінді оқудан өткізу т.б. Көрнекті ғалым М.И.Скаткин: «Әдіс дегеніміз – мұғалімнің оқушыны білуге жетелейтін жолы, оның ақыл-ой күшін дамыту жолы» [6, 173] дейді.

Қазіргі отандық педагогикада осы пікірді қуаттап, оқыту әдісін төрт түрге бөліп қарастырып жүр. Олар:

- Түсіндірмелі әдіс;
- Репродуктивті әдіс;
- Проблемалы әдіс;
- Эвристикалық әдіс.

Зерттеу әдістері арқылы оқушыны білуге жетелейді, ақыл-ойын дамытуға жол ашады.

Ғалымдар Ә.Көшімбаев, Ә.Қоңыратбаев, Т.Жұмажанова, Т.Сабыров т.б. оқушының шығармашылық ізденушілік жұмыстарында осындай әдістерді басшылыққа алады.

Қазақ фольклорындағы эпикалық жырды оқытуда эпос – батырлық жыр болып туып, кейін әңгімелі оқиғалы шығарма деген мазмұнда айтылатын болған.

Біз сөз еткелі отырған батырлар жырында ел тәуелсіздігін сыртқы жаудан қорғау сарыны басым. Мәселен, «Қобыланды батыр» жырын алатын болсақ, жырда ерлік, елдік, адамгер-

шілік, жақсылық пен қиянат бәрі-бәрі қатар айтылған. Жыр үлкен проблемаға құрылған десек те, халқымыздың арманы, әдет-ғұрпы, салт-санасынан хабар береді.

Бұл жырда елдің тәуелсіздігі жырланған. Қобыланды батыр бейнесі – ерліктің символы, ұлтымыздың қаһармандық қасиетін көрсететін жиынтық бейне. М.Әуезов сөзімен айтсақ: «Қобыланды батыр» эпосы халыққа қорған болған батырлардың ерлігін суреттеген жыр» [7, 228] деп тұжырым жасаған.

Оқушының сабаққа ынта-ықыласын, қызығушылығын арттыру мақсатында мұғалім Қобыланды бейнесін таныту үшін Қобыланды кім? Ол туралы бұрын сендер білдіңдер ма? - деген сұрақтар беріп, жауап алады. Сонан соң интерактивті тақтадан Қобыланды батырдың бейнелік тұсы ашылатын бір эпизод беріледі.

Толғамалы ақ сүңгім,
Жанша алмасаң маған серт!
Былғары садақ, бұхар жай,
Тарта алмасам маған серт!
Алтын құндақ, ақ берен,
Ата алмасам маған серт! [8, 218].

Осы үзіндіні оқыған оқушылар Қобыланды ел үшін күрескен қас батыр екенін ұғады. Модульдік жүйеде оқытудың бір сабағынан үлгі көрсете кетейік.

*Кесте 1. Эпостық жырларды оқып үйренудің кейбір жолдары
(9-сынып) Қобыланды батыр*

Модульге кіру		Оқушының білім деңгейін анықтап, түсіндіру бағытындағы сұрақтар:		
<p>Сабақтың тақырыбы: Эпостық жырларды оқып үйренудің кейбір жолдары (9-сынып) Қобыланды батыр</p> <p>1. Эпостық шығармалар мен лиро-эпостық шығармалардың айырмашылығы бар ма?</p> <p>2. «Қобыланды батыр» жырын неге эпостық жырға жатқызамыз?</p> <p>3. Жырдың тақырыбы не және ол халықтың қандай арманынан туған?</p> <p>Сабақтың мақсаты: Барлық оқушылар үшін Батырлар жырынан үзінділерді қайта өңдеп креативті жаза алады.</p> <p>Құндылықтарға баулу: «Мәңгілік ел» жалпы ұлттық идеясы бойынша батырлық, ерлік, Отанды сүйеу баулу. Бұл арқылы оқушыларда шығармашылық және сыни тұрғысынан ойлауы, қарым-қатынас жасау қабілеті мен жауапкершілігі артады. Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілікке деген дағдысы қалыптасады.</p> <p>Сабақтың барысы: мұғалімнің ұйымдастыру кезеңі.</p> <p>Қызығушылықты ояту: Оқушыларға таңдау еркіндігі беріледі.</p> <p>Жаңа сабаққа кіріспе.</p>				
	Миға шабуыл		Мақсаты	Қалыптастырушы бағалау
.	Өткен сабақ пен жаңа сабақты байланыстырып ой қозғау. Оқушылар бір-біріне сұрақ қояды. Өз ойларымен бөліседі.	«Туады ерлер ел үшін», «Ел намысы – ер намысы» деген сөздің мағынасы нені білдіреді? Оқушылар жауап беріп талқылау жасағаннан кейін мұғалім сабақтың тақырыбымен таныстырады.	Сыни ойлауды дамыту. Тиімділігі. Оқушының танымдық дағдысы артады. Саралау. Диалог арқылы жетекші сұрақтар беріледі.	Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенді қатысқан оқушыларға «Жарайсың» дейміз.
.	Сабақтың ортасы мағынаны ашу.	Ердің ерлігі – елімен. Ер – ел қорғаны. «Қобыланды батыр»	Дискриптор. Оқушылар тапсырманы орындайды, ойларын	Оқулық жұмыс, дәптер, ДҚ, т.б.

	Проблемалық Блок.	жырының негізгі тақырыбы – ел қорғаны болған батыр.	айқын айтады. Халық өз батырларының ерлігін мадақтаған.	
	Жұптық жұмыс.	Нақыл сөздерге талдау	Дескриптор	
	Оқушылар топ-топқа бөлініп Батырлар жырының («Қобыланды батыр») композициялық құрылымын сақтай отырып шағын әңгіме жазады.	«Ер ермен» шайқаста танылады, «Досы көпті жау алмас, Досты ел ішінен де емес, жаудан да табуға болады ма? «Биік арман жоқ жерде» - деп нені айтып тұр? «Ат – ер қанаты» атты мақалада халық батырдың серігі ат екенін қалай көрсетеді?	Нақыл сөзге талдау жасап, «Тұлпар мініп, ту байлап» атты әңгіме жазады.	Оқулықпен, дәптермен жұмыс.
	Тереңдету блогы. Сабақтың соңы. Ой-толғаныс. Рефлексия.	Еркін микрофон әдісі. Мұғалім сабақты қорыта отырып, оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды. Мақсаты: Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. Тиімділігі. Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Саралау. Қорытынды тәсіл көрінеді.	Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсаты, тақырыбы бойынша өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды.	Оқушыларды мұғалім бағалайды. «Дұрыс», «келісемін», «толықтырамын» деп бағаланады.
	Қорыту блогы			
	Тереңдету блогы	1.Эпостық жырларды түсініп оқу, оқушының өзіндік іс-әрекетіне жол беріледі. 2.Эпостық жырдың басты ерекшелігі көркемдеу және суреттеу көп көзделеді.		
		Мұғалімнің түсінік сөзі, оқушыға сұрақ қойып, жауап алуы.		
		Тереңдетіп оқыту блогында оқушы мәтінге қызығады, ой-толғанысқа түседі.		

Қорытынды. «Батырлар жыры көбінесе Отанын сыртқы жаудан қорғау, өз елін басқа жауға тәуелді етпеу тілегін қамтиды, сол идеяны берік ұстайды, жырда ел намысын қорғауға байланысты үлкен оқиғалар суреттеледі» [9, 67] деген Қ.Жұмалиев сөзінде үлкен мән жатыр. Демек, батырлар жыры – батырлыққа, елдік, ерлік мүддеге адамзатты тәрбиелеудің асқар шыңы. Олай болса, әдебиет пәнінің мұғалімі эпостық шығармаларды өту барысында тиімді әдіс-тәсілдерді де іздестіреді. Модульдік оқу жүйесі аз сөзбен көп нәрсені түсіндіруге мүмкіндік береді. Білім сапасының тұрақтылығын қамтамасыз етуде модульдік технологияның тиімділігі өте мол.

Қорыта келе, оқушыларға эпостық жырларды оқыту барысында мұғалім қайнаған істің ортасында білім алуды ұйымдастырып, тиімді әдістерді қолданады. Ең бастысы оқушылардың сабаққа ынтасын арттырып, қызығушылық тудыру, бір-бірімен ашық сөйлесіп, пікір айтуға дағдаландырады. Сыни тұрғыдан ойлау арқылы, оқушы белгілі бір мақсатқа бағыттайды, жеке қабілетін көрсете біледі.

Сондықтан, қазіргі таңда эпостық жырларды жаңа технологиямен оқыту арқылы дарынды, жан-жақты дамыған, бәсекеге жан-жақты дайын болған тұлғаны қалыптастырумен қатар, оқушыны Отан сүйгіш азамат етіп, талантын сынауға жол салатын тұлға етіп тәрбиелеу.

М.Жұмабаевтың: «Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиелігі, баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбиелеуге міндетті» [10, 137] деген пікірі әркез әдіскер мұғалімнің есінде болуы керек. Ұлт тәрбиесімен тәрбиеленуде эпостық жырлардың орны ерекше, сондықтан оқушылардың рухани құндылықтарын дамыта тәрбиелеу керек. Бүгінгі күні ұлттық білім беру жүйесіндегі өзгерістер мен оң бетбұрыстар, оқытудың жаңа технологиясының жетілуіне жол ашты. Осы мақалада модульдік жүйе арқылы оқытудың тиімді жолдарын сараптағандай болдық. «Қобыланды батыр» жырын өтуде жаңашыл бағытта сабақ өтудің жолдары берілді.

Сонымен осы тақырыпты модульдік жүйемен оқыту арқылы жетістіктерге жетуге болатын, білімнің берік болуы, теориялық материалдардың тиімді берілуіне назар аударылды. Сабақ өтуде нәтиже айқын, оқушыға мотивациялық-ынталандыру, кері байланыс негізге алынды. Сабақ үлгісінде оқытудың басқа да әдістері, проблемалық деңгейлеп оқыту, дамыта оқыту, сыни тұрғыдан ойлау жұмыстары жүргізілді. Демек, әлемдік білім беру кеңістігінен орын алуда ұлттық білім беру жүйесінің бағыттары айқындалды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы [Электр. ресурс]. – 2020. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988> (жүзін күні 28.09.2023) – интернет дереккөзі.
2. Жұмажанова Т. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2009. - 388 б.
3. Симонов В.П. Педагогический менеджмент. – Мәскеу: Ғылым, 1997. - 240 б.
4. Fikret T. On the usage of animals and plants as measure units in Turkic culture through its historical development. <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35367489300>, 2013, 12(97), pp. 31–38.
5. Юцевичене П. Теория и практика модульного обучения. - Каунас, 1989. - 271 с.
6. Скаткин М.И. Проблемы теории учебника в отечественной дидактике. - Мәскеу: Ғылым, 1992. - 240 с.
7. Әуезов М. Таңдамалы шығармалары, 12-том. - Алматы: Жазушы, 1969. -122 б.
8. Батырлар жыры. Қобыланды батыр. 1-2 том. - Алматы: Жазушы, 1986. - 264 б.
9. Жұмалиев Қ. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі. Алматы: Білім, 1997. -320 б.
10. Қазақ тілі – Қазақстан мектебінде. Алматы, №5,6. 2010. - 4-8 бб.

References:

1. State program for the development of education and science of the Republic of Kazakhstan for 2020-2025 [Electronic resource]. – 2020. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988> (date of reference 28.09.2023) – internet source.
2. Zhumazhanova T. Methods of teaching literature. - Almaty: Education, 2009. - 388 p.
3. Simonov V.P. Pedagogical management. - Moscow: Nauka, 1997. - 240 p.
4. Fikret T. On the usage of animals and plants as measure units in Turkic culture through its historical development, (2013) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35367489300>, 12 (97), pp. 31–38.
5. Yutsyavichene P. Theory and practice of modular training. - Kaunas, 1989. - 271 p.
5. Choshanov M. Gibkaya technology of problem modular training. - Moscow: Narodnoye obrazovanie, 1996. - 160 p.
6. Skatkin M. I. The problem of theoretical knowledge in domestic didactics. - Moscow: Nauka, 1992. - 240 p.

7. M. Auezov, *Selected Works of M. Auezov, Volume 12*, - Almaty: Writer, 1969. -122 p.
8. *Song Of Heroes. Kobylandy batyr. Volume 1-2*, - Almaty: Writer, 1986. - 264 p.
9. Zhumaliev K. *methods of teaching Kazakh literature. Almaty: Education, 1997. - 320 p.*
10. *Kazakh language-in the School of Kazakhstan. Almaty (2010) No. 5, 6. Pp. 4-8.*

МРНТИ: 14.25.21

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.81.1.031>

Абдрахманов А.Э.,¹ Абдрахманова Р.Б.,^{2*} Жапаров Э.Ж.³

¹Национальный университет обороны Республики Казахстан
г. Астана, Казахстан

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан

³КГУ «Общеобразовательная школа №66»
г. Алматы, Казахстан

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОБЛЕМЫ БУЛЛИНГА СОВРЕМЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

Авторы раскрывают в статье особенности буллинга как формы агрессивного поведения, направленного на причинение вреда, страха или дискомфорта другому человеку. Выделяют и раскрывают причины и факторы, способствующие буллингу современных школьников. В ходе своего эмпирического исследования основное внимание авторы уделяют следующим показателям: число учеников, которые были затронуты буллингом или стали его свидетелями, а также их психоэмоциональное состояние. В процессе исследования были применены и такие методы исследования как анкетирование. В статье обосновано, что методы арт-терапии и КПТ позволяют эффективно бороться с последствиями буллинга. С педагогической точки зрения, авторы отмечают важность просветительской работы с преподавателями со стороны педагог-психологов и заместителей директора по воспитательной работе. В статье отмечается, что педагоги и администрация должны подавать необходимый пример социального поведения для учеников и привлекать к профилактике буллинга родителей. Выделяют такие формы работы как: создание позитивного и сопричастного окружения в школе, организацию мероприятий, направленных на укрепление командного духа и дружбы между учащимися.

Ключевые слова: школа, современные школьники, буллинг, профилактика.

А.Э. Абдрахманов¹, Р.Б. Абдрахманова,^{2*} Э.Ж. Жапаров³

¹ Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті
Астана қ., Қазақстан

² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан

³ КМУ" №66 жалпы білім беретін мектеп "
Алматы қ., Қазақстан

ҚАЗІРГІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН БУЛЛИНГ ПРОБЛЕМАСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация

Авторлар мақалада қорқытудың ерекшеліктерін басқа адамға зиян келтіруге, қорқынышқа немесе ыңғайсыздыққа бағытталған агрессивті мінез-құлдық түрі ретінде ашады. Қазіргі мектеп оқушыларының қорқытуына ықпал ететін себептер мен факторларды анықтаңыз және ашыңыз. Эмпири-